

Furby

Boplatslämningar från yngre romersk järnålder

Antikvarisk kontroll

RAÄ 506
Furby 4:15
Badelunda socken
Västmanland

Maud Emanuelsson

Furby

Boplatslämningar från yngre romersk järnålder

Antikvarisk kontroll

RAÄ 506
Furby 4:15
Badelunda socken
Västmanland

Maud Emanuelsson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2007

Omslagsfoto: Skärvstenshög RAÄ 506. Till höger om och, i ett senare skede, under det större huset låg ett av två undersökningsområden. Fotograferat från väster av Maud Emanuelsson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

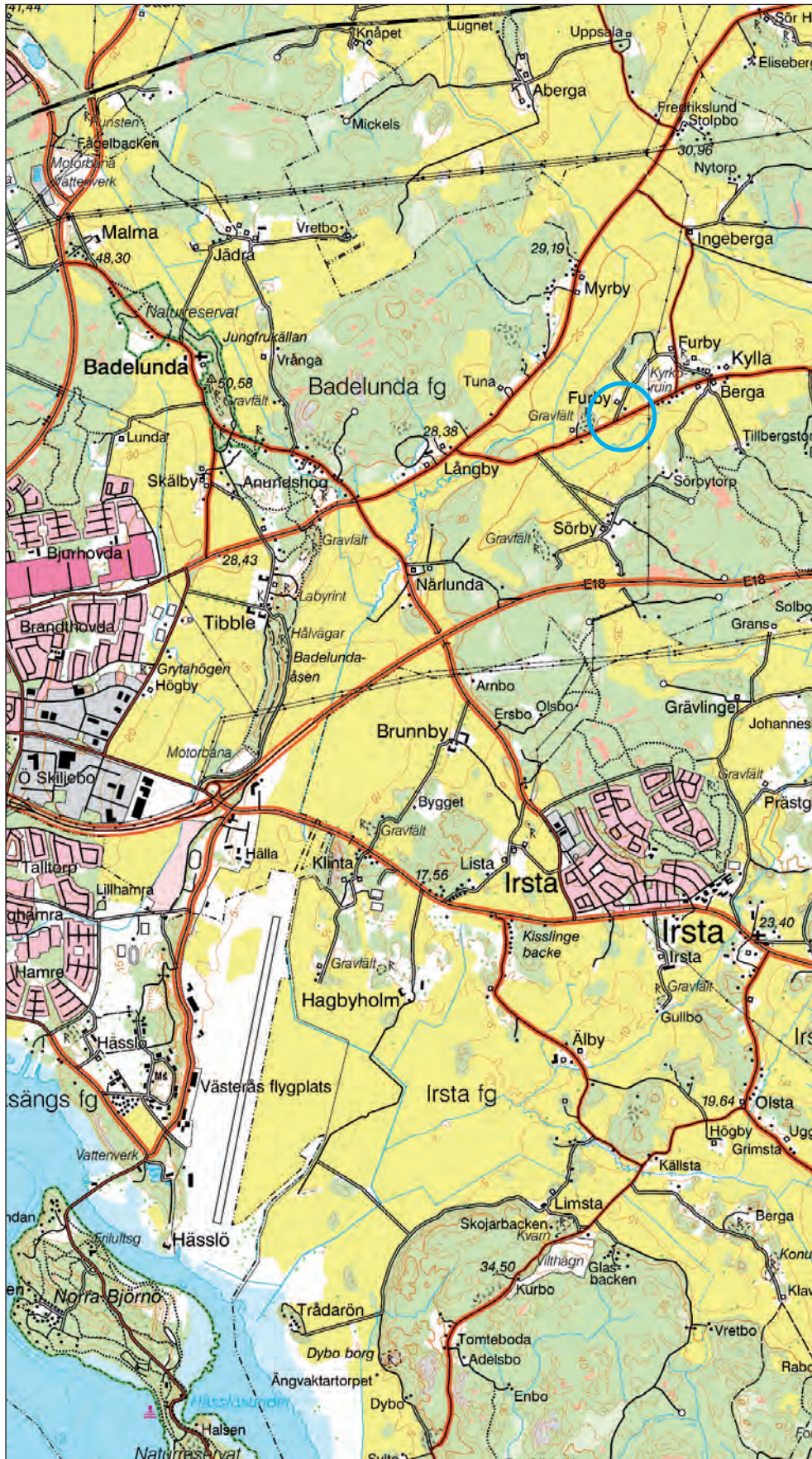
ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-85741-04-5

Tryck: Just Nu, Västerås 2007.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund.....	6
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Genomförande.....	9
Syfte.....	9
Undersökningsmetod.....	9
Undersökningsresultat.....	11
Schakt.....	11
Schakt 1.....	11
Schakt 2.....	11
Schakt 3.....	12
Anläggningar.....	12
Kulturlager.....	12
Stolphål.....	13
Härd.....	13
Kokgrop.....	13
¹⁴ C-Datering.....	14
Tolkning.....	15
Sammanfattning.....	18
Referenser.....	19
Kart- och arkivmaterial.....	19
Litteratur.....	19
Tekniska och administrativa uppgifter.....	21
Bilagor	
Bilaga 1. Schakttabell	
Bilaga 2. Anläggningstabell	
Bilaga 3. Provruta	

Figur 1. Utdrag ur Gröna kartan. Platsen för undersökningsområdet är markerat med en blå cirkel. Skala 1:50 000.

Inledning

I början av 1950-talet uppfördes ett bostadshus cirka 15 meter från skärvstenshögen RAÄ 506 i Furby, Badelunda socken, Västmanland. Ingen antikvarisk undersökning föregick byggnationen. Sedan dess har kunskapen om fornlämningars utbredning ökat och idag vet man att fornlämningar kan vara betydligt mer omfattande än vad de synliga lämningarna ger för handen.

Under hösten 2006 skulle så huset rivas och ett nytt större bostadshus uppföras på samma plats varför Kulturmiljövård Mälardalen (KM) fick i uppdrag att genomföra en antikvarisk kontroll. Den antikvariska kontrollen berörde en cirka 70 m² stor yta söder om huset. Förutom bostadshuset skulle en infiltrationsbädd för avloppsanläggning anläggas cirka 50 meter sydost om skärvstenshögen. Vid den antikvariska kontrollen framkom ett 0,30 meter tjockt kulturlager med underliggande boplatslämningar i form av stolphål. Boplatslämningar påträffades också där infiltrationsbädden skulle anläggas. Det konstaterades också att bostadshuset var uppbyggt på plint med orörda lämningar under. Detta föranledde en kompletterande antikvarisk kontroll efter att huset hade monterats ner.

Båda uppdragen beställdes och bekostades av Länsstyrelsen i Västmanlands län. För genomförande av den antikvariska kontrollen (Lst dnr 431-9800-05 daterat 2006-06-13) och den kompletterande antikvariska kontrollen (Lst dnr 431-9800-05A daterat 2006-07-12) tilldelades projekten medel ur anslaget 28:26/2006 under ärendegrupp Fa 3, vilket är Länsstyrelsens egenverksamhet.

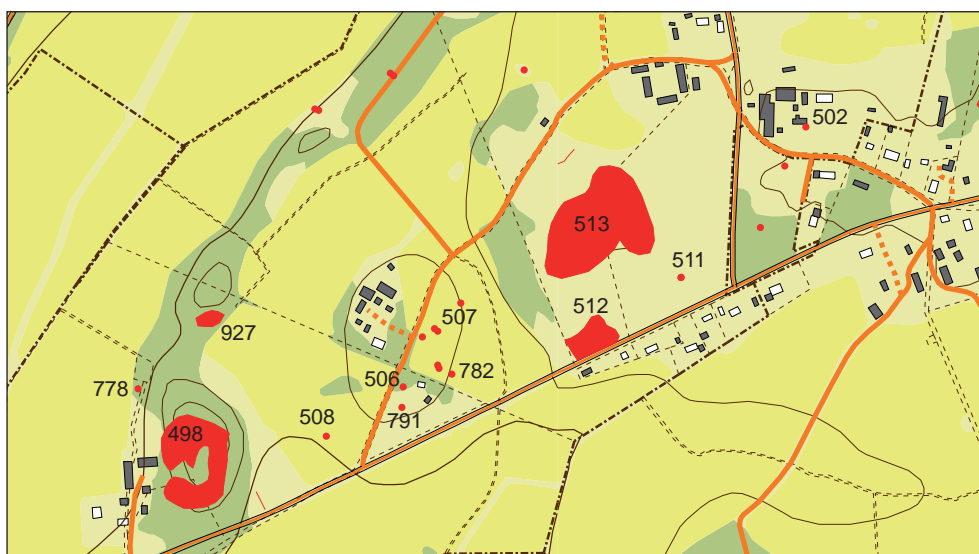
Figur 2. Undersökningsområdet låg till vänster om samt under det befintliga bostadshuset. På fotografiet är undersökningsområdet för den första antikvariska kontrollen utsatt med blåmarkerade käppar. Efter att huset nedmonterats kunde den kompletterande undersökningen genomföras. I bakgrunden syns skärvstenshögen RAÄ 506. Fotografierat från öster av Maud Emanuelsson, KM.

Bakgrund

Topografi och fornlämningsmiljö

Landskapet kring Furby består av en flack dalgång med åker- och hagmark och omgivande mindre skogsklädda höjder. Här löper en kort rullstensås i nordsydlig riktning parallellt med Badelundaåsen samt ett mindre vattendrag. Dalgången ligger cirka 25 meter över havet. Några höjdparter med åsen som högsta punkt når upp till 35 meter över havet. Undersökningsområdet är beläget på en svag sydsluttning inom tomtmark, som under 1900-talets första hälft eller tidigare brukats som åker. Jordarten inom fastigheten Furby 4:15 består av glacial lera.

Inom fastigheten Furby 4:15 finns två registrerade fornlämningar, skärvtenshögen RAÄ 506:1 och en mycket osäker ristning, RAÄ 791:1. Skärvtenshögen är 11 meter i diameter och 1,4 meter hög. Ristningen finns på ett markfast stenblock och upptäcktes vid grävning intill blocket av en tidigare fastighetsägare. På stenblockets västra, tämligen plana sida och under marknivån finns 0,1 – 0,2 meter höga ristningar. Enligt fornminnesregistret var det vid inspektionstillfället svårt att avgöra hur pass stora ristningarna var på grund av svårighet att se ned i det smalt grävda hålet. Det finns heller ingen uppgift om ristningarnas form. Det är möjligt att lämningen har uppstått vid skrapning av jordbruksredskap. Den kan också vara naturbildning.

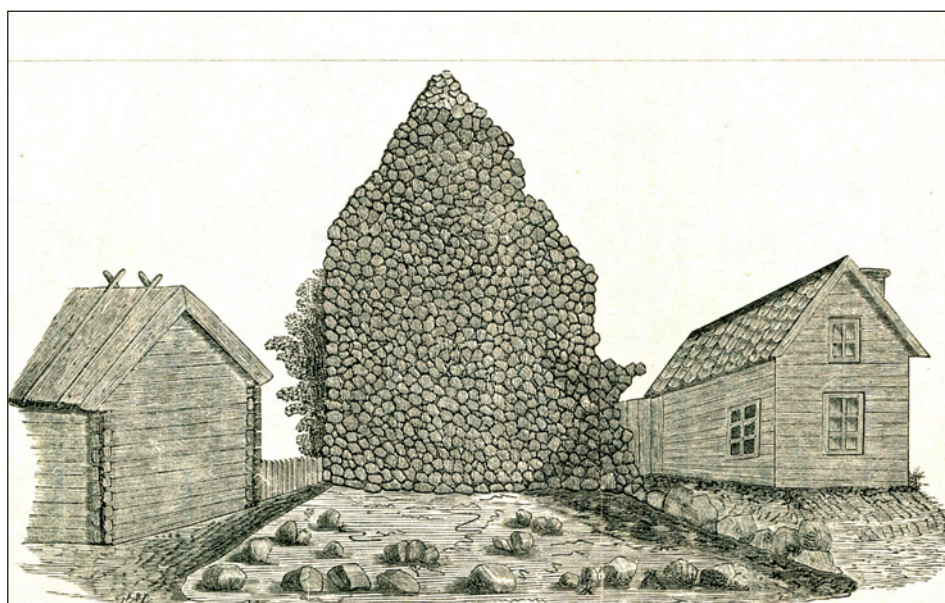
Figur 3. Utdrag ur digitala fastighetskartan med fornlämningar. De fornlämningar som nämns i texten har markerats med fornlämningsnummer. Skala 1:10 000.

Inom en radie av 130 meter ligger ytterligare tre skärvtenshögar, RAÄ 507:1, RAÄ 508:1 och 782:1. Uppgifter i fornminnesregistret uppger att ytterligare tre skärvtenshögar har funnits intill undersökningsområdet, RAÄ 507:2-3 och RAÄ 782:2. Skärvtenshögar dateras generellt till bronsålder och anses vara en indikator på att boplatlämningar finns i närheten. I närheten är endast en förhistorisk boplat känd, RAÄ 927:1. Den ligger uppe på Furbyåsen 300 meter västnordväst om Furby 4:15. På åsen finns också en trefaldighetskälla, RAÄ 778:1, som enligt uppgift är inbyggd med en cementcylinder (Fernstål 2004:45).

Fornlämningsmiljön domineras dock av gravar. På Furbyåsen väster om undersökningsområdet finns till exempel ett gravfält med 36 stensättningar, två rösen och två blockgravar (RAÄ 498:1-4). Gravfältet är skadat av grustäkt och har sannolikt varit större. Öster om undersökningsområdet finns ett gravfält med 63 stensättningar, 10 högar och 2 blockgravar (RAÄ 513:1-3). I närheten finns också två ensamliggande stensättningar, RAÄ 511:1 och 512:1. Cirka 1 kilometer väster om Furby, ligger det kända gravfältet Tuna i Badelunda som undersöktes under mitten av 1950-talet. Här påträffades Sveriges hittills guldrikaste grav. Graven är daterad till mitten av romersk järnålder, det vill säga 200-300-tal efter Kristi födelse. Under yngre järnålder begravdes också på denna plats en dynasti av kvinnor i påkostade båtgravar (Nylén och Schönbeck 1994a, 1994b). Ytterligare en kilometer västerut (och cirka fyra kilometer nordöst om Västerås) ligger en av Sveriges mest monumentala fornminnesplatser, Anundshögsområdet (RAÄ 431), med elva högar, tio runda stensättningar och fem skeppssättningar. I Mälardalen är det bara Uppsala högar som kan konkurrera. Förvånansvärt lite är känt om Anundshögsområdet. Men med hänvisning till de grävda kungshögarna vid Gamla Uppsala och Ottarshögen i Vendel, Uppland, har en generell datering för Anundshög varit folkvandringstid (400-550 e. Kr). Utifrån en mindre arkeologisk undersökning och jämförelser med över 350 storhögar i Mälardalen föreslår arkeolog Peter Bratt att Anundshög bör dateras till 900-tal e. Kr (Bratt 2004:287f). Det skulle göra den samtida med båtgravarna i Tuna. Gravarna vid Anundshögsområdet är anlagda på en äldre boplatz som nyttjats åtminstone fram till romersk järnålder (Bratt 2004:286). Öster om Anundshögsområdet och norr om Furby sträcker sig landsvägen mellan Västerås och Tortuna. Enligt de medeltida landskapslagarna ingick denna sträcka i Eriksgatan, den färd som den nyvalde kungen skulle företa genom rikets viktigaste landskap.

Furby forna sockenkyrka från 1200-talet (RAÄ 502) ligger endast 500 meter från undersökningsområdet. Den är en av tre medeltida kyrkoruiner i Västerås kommun. Enligt en legend revs kyrkan efter att den vanhelgats då en kvinna knivhögs till döds i den under pågående julotta. En annan förklaring till varför kyrkan övergavs är att den danske kungen Hans och hans krigarfolk skulle ha använt kyrkan som skans och ”där allehanda Tyrannj och otuckt bedrifwit” (*Västmanland, mälarbygd – bruksbygd – bergslag* 1992:267). I samband med grundförstärkningar av ruinresterna fann man på 1950-talet människoskelett under grunden till västgaveln. Upptäckten innebar att en kristen begravningsplast funnits före stenkyrkans tillkomst (Wejryd 1992:3, 5).

Figur 4. Avbildning av Furby kyrkoruin, publicerad i *Västmanlands fornminnesförenings årskrift nr IV* år 1900.

Äldsta skriftliga belägget för Furby är från taxeringslängden för år 1371. Där benämns platsen som Fyruby (Wetterling 1900:28). Nämnas bör också att Furby tidigare var en egen vidsträckt socken. Den omfattade området från Långby med tingsplatsen Anundshög, den forna kultplatsen Närlunda, Vad Åby samt Kolmsta, Tomta och Ramsta. Dessutom innefattade socknen byar och gårdar som Furby, Tuna, Sörby, Berga, Ingeberga, Myrby, Kylla och Vedby (Wejryd 1992:12).

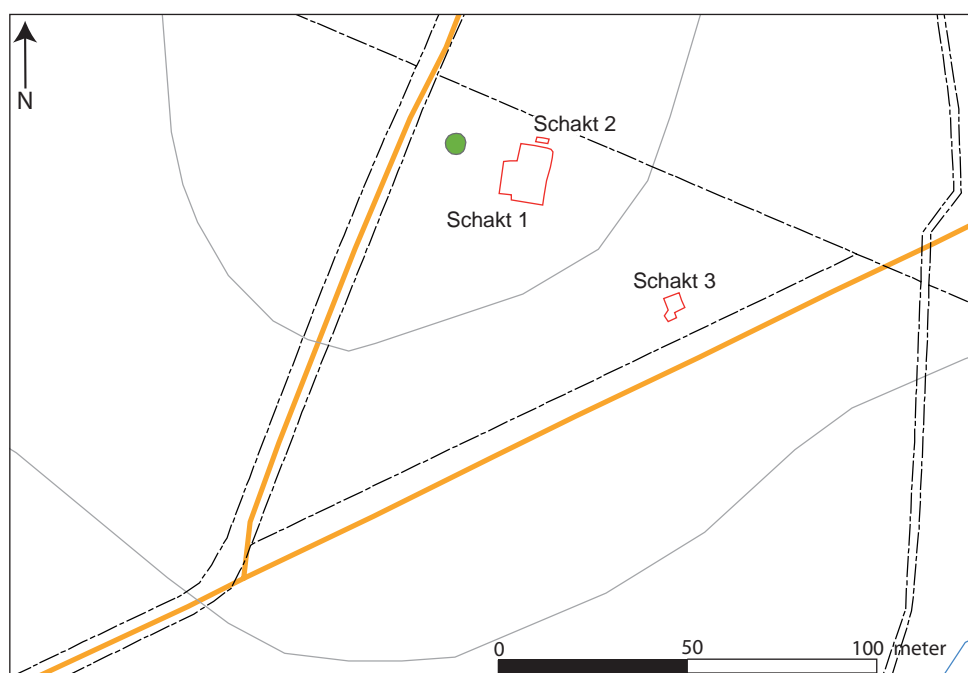
Genomförande

Syfte

Syftet med den antikvariska kontrollen och den kompletterande antikvariska kontrollen var att skydda fornlämning från skada samt att dokumentera kulturlager och anläggningar som skulle kunna framkomma vid schaktning.

Undersökningsmetod

Den första antikvariska kontrollen genomfördes före nedmonteringen av bostadshuset och berörde främst ytor söder om huset. Med hjälp av grävmaskin avbanades skiktvis cirka 70 m² (schakt 1). I schaktets nordvästra del var marken störd efter anläggande av vatten- och avloppsledning samt elledning och utvidgningen avbröts. Ett smalt schakt togs upp norr om huset (schakt 2). Även här var marken störd av nedgrävda kablar varför schaktningen återigen fick avbrytas. Cirka 20 m² banades av för infiltrationsbädden (schakt 3). Alla anläggningar undersöktes till hälften med skärslöv och dokumenterades

Figur 5. Kartan visar en enkel översikt över Furby 4:15 med schakten (markerade med röda polygoner) och skärstenhögen RAÄ 506 (grön punkt). Skala 1:2000.

med profilritning. Förekomst av bränd lera noterades men tillvaratogs ej. Kol samlades in för ¹⁴C-analys. Schakt, anläggningar, provruta, markfasta stenar samt recenta störningar såsom vatten- och avloppsdiken markerades i plan i skala 1:100 varefter de digitaliserades. En ruta (1 x 1 meter) grävdes i kulturlagret för bedömning av dess stratigrafi, tjocklek och fyndinnehåll. I övrigt banades kulturlagret skiktvis bort under uppsikt av arkeolog.

Vid den kompletterande antikvariska kontrollen efter nedmontering av huset utvidgades schakt 1 norrut mot schakt 2. I övrigt undersöktes och dokumenterades den tillkommande ytan på samma sätt som tidigare. Schakt 1 blev i och med utvidgningen totalt cirka 150 m² stort. Sammantaget har alla av Länsstyrelsen anvisade ytor undersökts.

Två anläggningar daterades med ¹⁴C-analys av Göran Possnert vid Ångströmlaboratoriet i Uppsala. ¹⁴C-analysen föregicks av en vedartsbestämning utförd av Erik Danielsson på Vedlab.

Figur 6. Undersökningsytan för den kompletterande antikvariska kontrollen. Kulturlagret har skiktvis schaktats bort och den anläggningsförande marknivån har rensats fram. Skärnstenshögen RAÄ 506 syns i bakgrunden bakom containern. Fotograferat från öster av Maud Emanuelsson, KM.

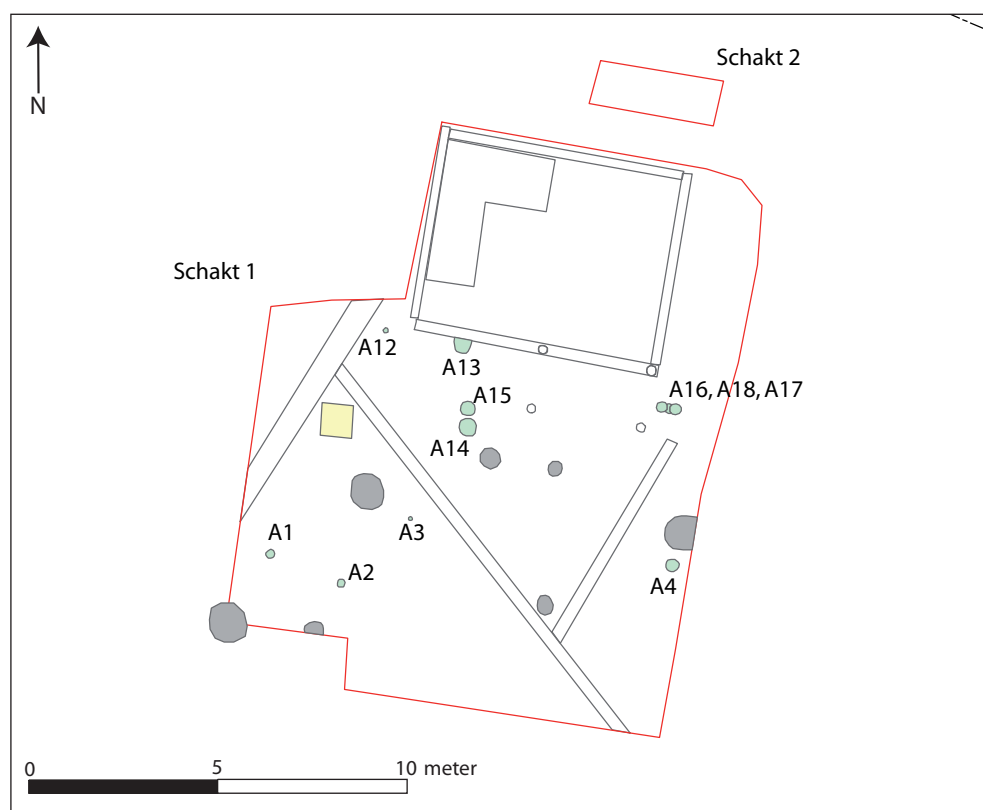
Undersökningsresultat

Schakt

Schakt 1 och 2 upptogs för det planerade bostadshuset och schakt 3 för infiltrationsbädd för avloppsanläggning.

Schakt 1

Schakt 1 var 15 meter långt och 9 - 12 meter brett. Sammanlagt uppgick storleken på schaktet till cirka 150 m². I den nordvästra delen var stora delar förstörda av en djupt nedgrävd eldstad av tegel. Elva stolphål och ett kulturlager påträffades. Stolphålen var grunda med skålformade profiler. Kulturlagret, som fanns i hela schaktet, var 0,30 meter tjockt i väster, det vill säga närmast skärvstenshögen. Lagret tunnades ut åt öster och söder. I norr återstod tunna rester av lagret. Undergrunden bestod av lera.

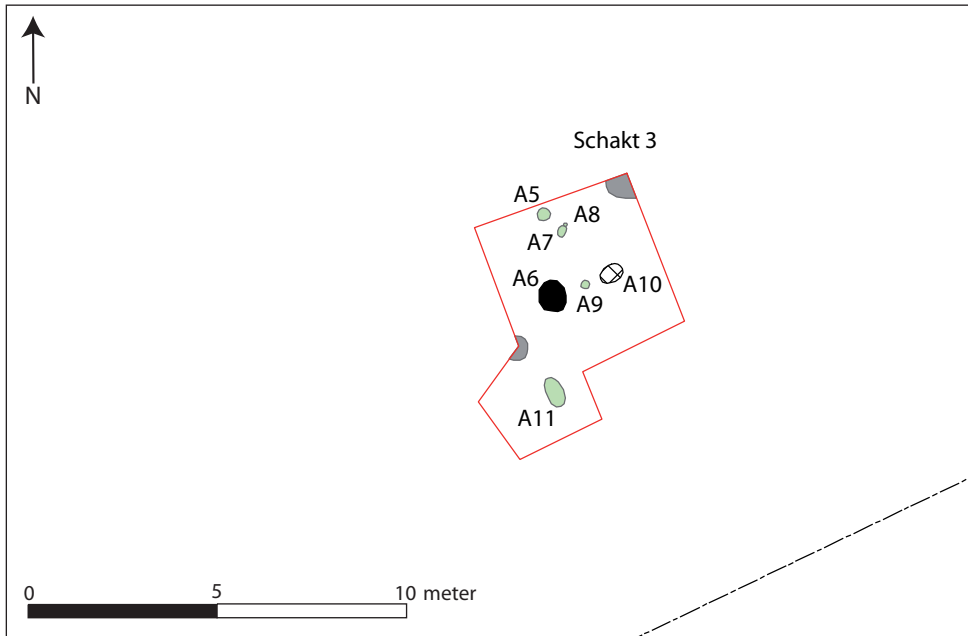
Figur 7. Plan över schakt 1 och 2 i skala 1:200. (Grönt=stolpbål, grått=sten, ofyllda=störningar).

Schakt 2

Storleken på schakt 2 uppgick till cirka 3 m². Inom hela schaktet återfanns kulturlager. Inga anläggningar påträffades under kulturlagret. Undergrunden bestod av lera.

Schakt 3

Schakt 3 (figur 8 och 9) var cirka 4 x 5 meter stort, det vill säga cirka 20 m². I schaktet påträffades sju anläggningar: fem stolphål, en härd och en kokgrop, vilket motsvarar en hög anläggningstäthet. Med ett undantag, A11, var anläggningarna grunda med skålformade profilformer. Stolphål A11 var 0,50 meter djup med ett stenskott U-format stolpmärke. Undergrunden bestod av lera.

Figur 8. Plan över schakt 3 i skala 1:200. (Grönt=stolphål, svart=härd, skrafferad=kokgrop, grått=sten).

Anläggningar

Kulturlager

Inom hela schakt 1 fanns kulturlager (A19). Störst tjocklek uppmättes i den västra delen av schaktet, cirka 0,30 meter. Kulturlagret var dock skadat från uppförandet av bostadshuset och har ursprungligen varit tjockare. Lagret tunnades ut åt öster och söder. I schaktets norra del var kulturlagret mycket dåligt bevarat. Kulturlagret hade en tydlig stratigrafi med två skikt som vardera var cirka 0,15 meter tjockt (i den västra delen). Det

Figur 9. Profil över kulturlagret med de två skikten urskiljbara. Över lagret ligger påförd massor från uppförandet av bostadshuset på 1950-talet. Till vänster i bild är kulturlagret bortgrävt på grund av anläggandet av en VA-ledning. Foto från söder av Maud Emanuelsson, KM.

övre lagret innehöll mörkbrun lera med inslag av bränd lera och skärvsten. Det undre lagret bestod av gråsvart lera med inslag av bränd lera, skärvsten och kolstänk. I schakt 2 fanns endast en decimeter kvar av det undre, gråsvarta lagret.

Stolphål

Sammanlagt framkom och undersöktes 16 stolphål: elva i schakt 1 och fyra i schakt 3. De elva stolphålen i schakt 1 var samtliga överlagrade av kulturlagret. Stolphålen var grunda, 0,15 meter som djupast och hade skålformade profilformer. Stolphålen förekom i schaktets centrala och västra delar men det gick inte att uttolka någon konstruktion. Tre av de fyra stolphålen i schakt 3 var av samma storlek och karaktär som stolphålen i schakt 1. Undantaget utgjordes av A11 som var 0,80 x 0,45 meter i plan och 0,50 meter i djup. Stolphålet var stenskott och ett U-format stolpmärke kunde urskiljas. Träkol från stolphålet daterades, se nedan. Ett stolphål, A9, kan ingå i en konstruktion tillsammans med härden och kokgropen.

Härd

En härd (A6) framkom i schakt 3. Härden var 0,80 x 0,75 meter stor och 0,14 meter djup med skålformad profil. Ett övre lager var 0,08 meter tjockt och uppbyggt av svart och gråbrun lera med en sot- och kollins i botten. Ett undre lager bestod av gråsvart lera. I hela anläggningen fanns både skärvsten och naturliga stenar.

Kokgrop

Endast en dryg meter från härden låg kokgropen A10. Anläggningen var 0,60 x 0,45 meter stor, 0,16 meter djup och hade en skålformad profil. Kokgropen innehöll rikligt med skärvsten men ingen kol.

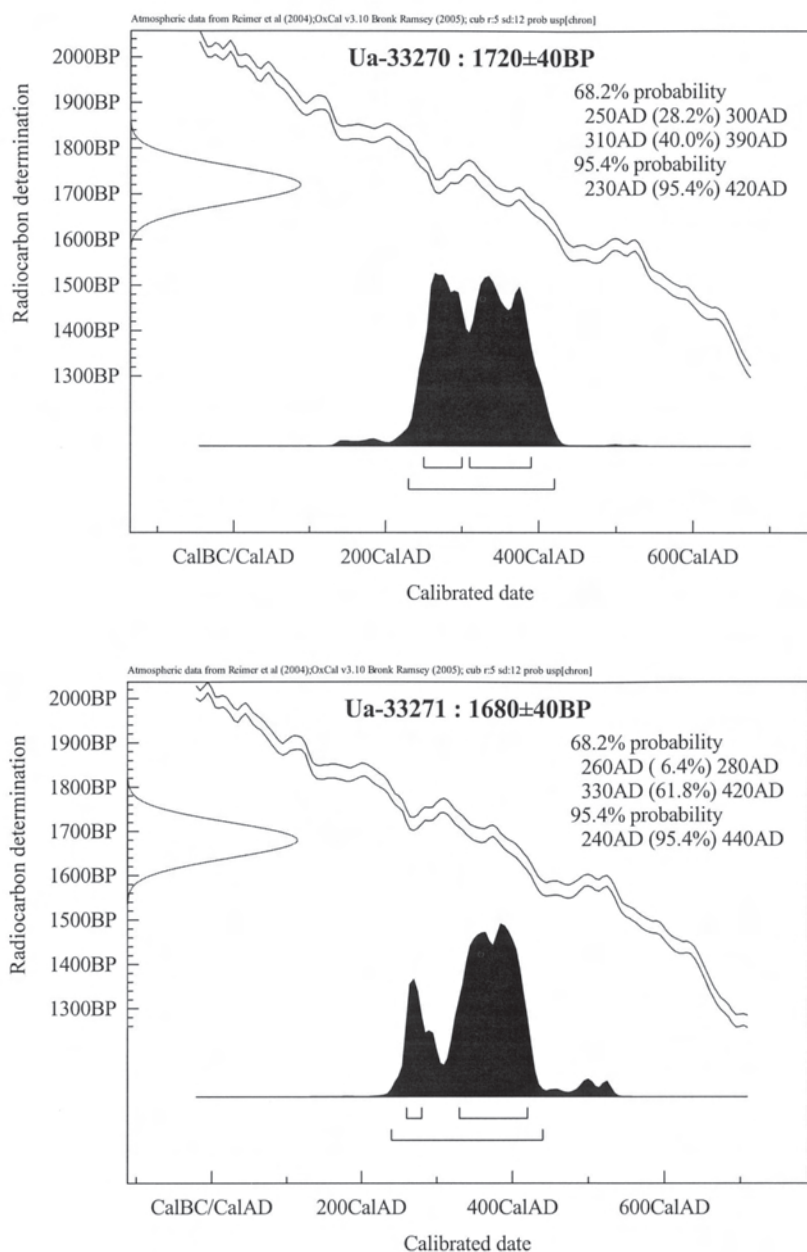
Figur 10. Översiktsfoto över schakt 3 med härden (t.v.) och kokgropen väl synliga. I bakgrunden syns bostadshuset där schakt 1 togs upp. Foto från söder av Maud Emanuelsson, KM.

¹⁴C-Datering

Två kolprov ¹⁴C-analyserades. Det ena provet härrör från tall och togs ur härden A6. Det andra provet bestod av björk och tillvaratogs ur det stora djupa stolphålet A11. De analyserade kolfragmenten uppvisar samstämmiga dateringar. Båda hamnar inom yngre romersk järnålder, det vill säga 200-400 efter Kristi födelse.

Lab nr	Prov nr	Anl nr	Anl typ	Material och kontext	¹⁴ C-ålder BP	δ 13 C ‰ PDB	Kal. ålder med ett sigma	Kal. ålder med två sigma
Ua-33270	3	6	Hård	Tall	1720 ± 40	-25,6	250AD-390AD	230AD-420AD
Ua-33271	4	11	Stolphål	Björk. Kolet härrör från nedgrävningen och kommer sannolikt från en intilliggande anläggning.	1680 ± 40	-25,8	260AD-280AD	240AD-440AD

Tabell 1. Resultaten från ¹⁴C-analysen.

Figur 11. Resultaten från ¹⁴C-dateringen.

Tolkning

Inom två mycket begränsade ytor, den ena cirka 150 m² och den andra endast cirka 20 m², påträffades boplatsslämningar. Framför allt inom det mindre schaktet, det vill säga schakt 3, var anläggningstätheten hög. Här fanns förutom fem stolphål också en härd och en kokgrop. Härden och kokgropen bör höra ihop. Det inbördes avståndet var bara en dryg meter. Kokgropen innehöll rikligt med skärvsten, däremot fanns inget kol i anläggningen vilket tyder på att kokgropen enbart använts för förvaring av upphettad skärvsten. Mellan anläggningar fanns också ett stolphål, A9, som utifrån sitt rumsliga läge i linje med härden och kokgropen mycket väl skulle kunna utgöra en tillhörande konstruktionsdetalj (se plan över schakt 3 ovan, figur 7).

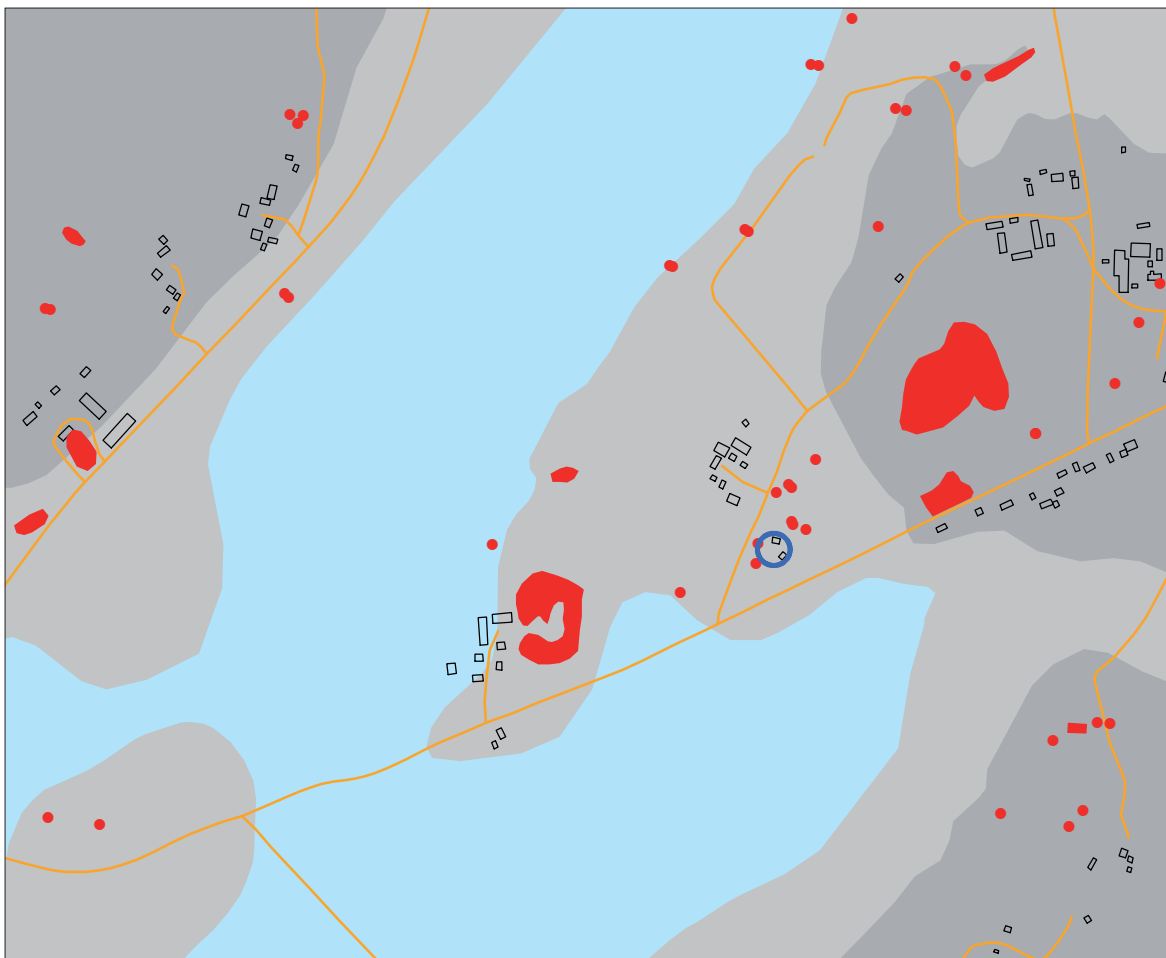
I det större schaktet nära skärvstenshögen är det kraftiga kulturlagret med en tjocklek av 0,30 meter mest påtagligt. Man kan tänka sig två alternativ, antingen har lagret tillkommit till följd av en förhållandevis kort men intensiv aktivitet eller så motsvarar lagret en mycket långvarig boplats. Den rumsliga närheten till skärvstenshögen RAÄ 506 gör det mycket möjligt att kulturlagret är en del av samma bakomliggande process som skapat högen. Skärvstenshögarernas funktion förefaller att vara mycket varierad. De flesta förekommer på boplatser medan några är belägna på gravfält. Skärvstenshögarerna, som främst består av deponerad eldpåverkad sten, har kopplats ihop med exempelvis kokstenshögar, storslakt på boskap, spår efter bronsantverk eller gravbål (Eklund 2001:257 och där anförd litteratur). Oftast har de fungerat som avfallshögar antingen från boplatser generellt eller från specifik verkstadsaktivitet (Larsson 1986:7).

Figur 12. Boplatserna ligger mycket skyddad vid en havsvik. Ljusgrått markerar 25 meter över havet och mörkgrått 30 meter över havet. I havsviken syns Badelundaåsen tydligt. Skala 1:50 000.

Intill undersökningsområdet finns ytterligare tre skärvstenshögar. Dessutom finns uppgifter om tre bortodlade skärvstenshögar. Boplatsslämningarna i schakt 1 och 3 och skärvstenshögarerna är troligen spår från en enda boplats med stor utbredning. Både väster och öster om boplatserna ligger också tämligen stora äldre järnåldersgravfält som hypotetiskt kan vara samtida. Topografiskt har boplatserna haft ett mycket bra läge vid en skyddad vik (figur 12 och 13).

Förutom en boplats med stor utbredning kan boplatserna ha en stor spännvidd i tid, trots två ¹⁴C-dateringar till yngre romersk järnålder. Det ena provet togs ur härden och bestod av tall, det andra provet ur stolphålet med stolpmärke. Det senare provet bestod dock av björk vilket är ett träslag som lätt ruttnar i kontakt med jord och därför inte är ett lämpligt material till grundkonstruktioner. Kolprovet är därmed knappast en del av stolpen som

Figur 13. Närbild över boplatsens topografiska läge med havsnivån 25 meter över dagens. Undersökningsområdet är markerat med en blå ring. Röda punkter och polygoner visar fornlämningar. Dagens vägnät och byggnader har lagts in för en enklare lokalisering och jämförelse med dagens miljö. Skala 1:10 000.

en gång stod i stolphålet utan från nedgrävnings- eller rivningsfasen och får gälla som en generell datering av boplatsen (Danielsson 2006). Risken finns att träkolet härrör från den intilliggande härden A6. Dock har ingen björk identifierats bland de fragment som insamlades ur den anläggningen. Ingen anläggning under kulturlagret i schakt 1 innehöll kol. Ur kulturlagret insamlades träkol från ek och gran. Kontexten ansågs för osäker för en ^{14}C -analys men förekomsten av gran i det övre kulturlagret sätter en bakre gräns för hur gammalt lagret troligtvis är. Omkring 1000 f. Kr. sjönk temperaturen och nederbörden ökade vilket ändrade skogens sammansättning. Ädellövskog som dominerat landskapet minskade och istället bredde granen ut sig från norr och bok och avenbok från söder. Från Finland spreds granen först till Västerbottens och Ångermanlands kustland. Femhundra år senare (omkring 500 f. Kr.) fanns granskog från Uppland till Norrbotten. Kring Kristi födelse hade granskogsgränsen förskjutits till Södermanland och Dalsland (Welinder med flera 1998:29f). Utifrån förekomsten av gran i kulturlagret kan det således konstateras att åtminstone det övre lagret har tillkommit någon gång från förromersk järnålder och senare (500-Kr. f). Under något skede har aktiviteten på platsen ändrat karaktär eftersom kulturlagret dels innehöll två skikt, dels överlagrade stolphål.

Skärvstenhögar kan tidsmässigt spänna över senneolitikum till yngre järnålder. Den stora majoriteten tillhör dock bronsålder. Lämningarna vid Furby kan jämföras med boplatsen RAÄ 188 vid Erikslunds handels- och industriområde (platsen för nuvarande Jula). Här undersöktes fyra skärvstenhögar varav en sannolikt varit i bruk från och med senneolitikum till cirka 1000 år f. Kr. Här fanns också större och mindre områden med 0,10 - 0,35 meter djupa avsatta kulturlager. Boplatsen i stort har använts från

senneolitikum till folkvandringstid (Fagerlund 1996). På en granntomt till RAÄ 188 har bland annat en skärvtenshög med omgivande kulturlager undersökts. Även denna boplats spänner över en lång tid, från äldre bronsålder till sen järnålder (Ählström 2000). Nämnas bör också boplatsen vid Västra sjukhusområdet på Eriksborg intill Erikslund. Här låg en boplats mycket lik RAÄ 188 med fem skärvtenshögar. Datering från äldre till yngre bronsålder visar att boplatsen varit uppehållsort för människor under en mycket lång tid. Under vikingatiden anlades också ett gravfält här (Wigren 1978). Norr om stadsdelen Rönaby i Västerås, vid gården Lista, ligger åtta skärvtenshögar i ungefär samma kontext som i Furby. Högarna ligger 25 - 30 meter över havet bland järnåldersgravfält och ensamliggande gravar. Här har delar av två boplatser undersökts i samband med anläggande av cykelväg och VA-ledning. Dessa boplatser hade använts från äldre bronsålder till romersk järnålder respektive förromersk järnålder till folkvandringstid (Ählström 2006). I Västeråsregionen har således flera boplatser med skärvtenshögar varit bebodda under mycket långa tidsperioder. Det är sålunda möjligt att även boplatsen vid Furby kan ha lång användningstid.

Sammanfattning

Kulturmiljövård Mälardalen genomförde under sommaren 2006 två antikvariska kontroller inom fastigheten Furby 4:15 i Badelunda socken. Anledningen var ombyggnation av ett bostadshus endast 15 meter från en skärvstenshög (RAÅ 506:1). Undersökningen beställdes och bekostades av Länsstyrelsen i Västmanlands län.

I ett 150 m² stort schakt intill skärvstenshögen framkom ett 0,30 meter tjockt kulturlager som överlagrade elva stolphål. I en mindre schakt cirka 50 meter från skärvstenshögen påträffades boplatzlämningar i form av fem stolphål, en härd och en kokgrop.

Två dateringar på träkol gav båda en datering till yngre romersk järnålder. Intill undersökningsområdet finns dock ytterligare tre skärvstenshögar och tre platser där det enligt uppgift har funnits skärvstenshögar. Det är troligt att skärvstenshögarna och boplatzlämningar ingår i en gemensam boplatz. Man kan inte utesluta att boplatzen har använts under en längre tid än under yngre romersk järnålder.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala fornminnesregistret.

Ekonomiska kartan, bladet Tillberga 11G:29. Skala 1:20 000.

Jordartskartan, bladet 11g Västerås SO. Skala 1:10 000.

Litteratur

Bratt, P. 2004. Anundshög – ett maktcentrum i Västmanland under yngre järnåldern. I: Larsen, J. H. & Rolfsen, P. (red) *Halvdanshaugen – arkeologi, historie og naturvitenskap*. Universitetets kulturhistoriske museer. Skrifter nr. 3. Universitet i Oslo.

Danielsson, E. 2006. *Rapport över vedartsanalyser på material från Västmanland, Badelunda sn. Furby 4:15 och Irsta sn, Ullvi 1:3*. Vedlab rapport 0629.

Eklund, S. 2001. Eldsprängd sten i grop och i hög. I: Magnusson, G. (red) *Möre, historien om ett småland*. Kalmar läns museum. Kalmar.

Fernstål, L. 2004. *Delar av en grav och glimtar av en tid. Om yngre romersk järnålder, Tuna i Badelunda i Västmanland och personen i grav X*. Stockholm studies in Archaeology 32. Uppsala.

Fagerlund, D. 1996. RAÄ 188. *Erikslunds industriområde. Hallsta. Dingtuna sn, Västmanland*. Rapport. Arkeologisk för- och slutundersökning. Riksantikvarieämbetet. UV Uppsala.

Larsson, T. B. 1986. Skärvtenshögar i östra Mellansverige – några aspekter. I: Larsson, T. B. (red) *Skärvtenshögar och skärvtensvall: pågående arkeologisk forskning*. Södermanlands museum. Rapport 8.

Nylén, E. & Schönbeck, B. 1994a. *Tuna i Badelunda. Guld, kvinnor, båtar. 1*. Västerås kulturnämnds skriftserie 27. Västerås.

Nylén, E. & Schönbeck, B. 1994b. *Tuna i Badelunda. Guld, kvinnor, båtar. 2*. Västerås kulturnämnds skriftserie 30. Västerås.

Stuiver, M., Long, A., & Kra, R.S., 1993. *Radiocarbon* 35 (1).

Västmanland, mälarbygd – bruksbygd – bergslag. 1992. Västerås.

Wejryd, H. 1992. *Furby. En styckad socken och en plundrad kyrka*. Badelunda hembygdsförening. Västerås.

Welinder, S., Pedersen, E. A. & Widgren, M. 1998. *Jordbrukets första femtusén år. 4000 f.Kr.-1000 e.Kr*. Borås 1999.

Wetterling, Å. 1900. *Västmanlands fornminnesförenings årskrift. IV*. Västerås.

Wigren, S. 1978. *Fornlämning 144, 116, 117:2 och 125. Vedbo, S:t Ilians församling, Västerås kommun, Västmanland. Arkeologisk undersökning 1972-73*. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Rapport. Uppdragsverksamheten 1978:37.

Ählström, J. 2000. *Traversbanan 2. Boplats och gravar. Förundersökning. Västerås 4:85, Dingtuna socken, Västmanland*. Västmanlands läns museum. Kulturmiljöavdelningen. Rapport 2000:17.

Ählström, J. 2006. *Skerike-Lista. En VA-ledning mellan Rönby och Åkesta. Förundersökning. RAÄ 988. Skerike-Lista 5:4 och Västerås 4:79, Skerike socken, Västmanland*. Kulturmiljövård Mälardalen. Rapport 2006:37.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM dnr:</i>	KM 06061 och KM 06080
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-9800-05 daterat 2006-06-13 431-9800-05A daterat 2006-07-12
<i>Länsstyrelsens handläggare:</i>	Lillemor Schützler
<i>Undersökningsperiod:</i>	27-28 juni 2006 och 9 augusti 2006
<i>Arkeologtimmar:</i>	24 timmar
<i>Maskintimmar:</i>	9 timmar respektive 6 timmar
<i>Exploateringsyta:</i>	170 m ²
<i>Personal:</i>	Maud Emanuelsson
<i>Belägenhet:</i>	Furby 4:15
<i>Ekonomisk karta:</i>	Tillberga 11G:29 11G 3j
<i>Koordinatsystem:</i>	RH 90
<i>Koordinater:</i>	X6613260, Y1549820
<i>Höjdsystem:</i>	-
<i>Inmätningssmetod:</i>	Manuellt
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Förvaras tills vidare hos KM
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Markslag och topografiskt läge	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Anmärkning	Anläggningar	Underlag
1	Lera, Tomtmark	12	9-12	0,35	Övre 0,20 m bestod av påfördä massor	1-4, 12-18 samt kulturlager	Ljusbrun lera
2	Lera, Tomtmark	3	1	0,40	-	Kulturlager	Ljusbrun lera
3	Lera, Akermark	5	4	0,30	-	5-11	Ljusbrun lera

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anl.nr	Anläggningstyp	Längd	Bredd	Djup	Profilform	Fyllning	Anmärkning	Schakt
1	Stolphål	0,20	0,20	0,07	Skalformad	Gråbrun lera	Något oregelbunden i plan, dock tydlig gräns mot S.	1
2	Stolphål	0,20	0,18	0,06	Skalformad	Gråbrun lera	Rund men med tendens till rektangulär form med rundade hörn.	1
3	Pinnhål	0,10	0,10	0,12	Spetsig	Gråbrun lera		1
4	Stolphål	0,33	0,30	0,08	Skalformad	Gråbrun lera	3 stenar i fyllningen.	1
5	Stolphål	0,33	0,30	0,10	Skalformad	Gråbrun lera		3
6	Hård	0,80	0,75	0,14	Skalformad	Sotsvart lera samt gråbrun lera	2 lager. Rikligt med kol. Skärvsten.	3
7	Stolphål	0,30	0,18	0,06	Skalformad	Gråbrun lera	Kant i kant med A8..	3
8	Pinnhål	0,07	0,07	0,05	Skalformad	Gråbrun lera	Kant i kant med A7.	3
9	Stolphål	0,25	0,25	0,04	Skalformad ngt oregelbunden	Gråbrun lera		3
10	Kokgrop	0,60	0,45	0,16	Skalformad	Mörk gråbrun lera	Rikligt med skärvsten.	3
11	Stolphål	0,80	0,45	0,50	U-format stolpmärke	Gråbrun lera samt ngt ljusare gråbrun lera	Stenscott stolpmärke samt nedgrävning.	3
12	Stolphål/pinnhål	0,15	0,15	0,07	Skalformad	Mörkgrå lera	-	1
13	Stolphål	0,56	0,50	0,15	Skalformade sidor och plan botten	Ljusbrun lera	Svag karaktär. Det överlagerande K-laget har infiltrerat anläggningen	1
14	Stolphål	0,40	0,36	0,06	Skalformad	Grå lera	-	1
15	Stolphål	0,46	0,43	0,09	Skalformad	Grå lera	Svag karaktär	1
16	Stolphål	0,34	0,30	0,14	Skalformad	Omrörd mörkgrå och ljusgrå lera	I fyllningen påträffades även en 0,10 m i diam stor sten.	1
17	Stolphål	0,37	0,40	0,15	Skalformad	Grå lera	Svag karaktär. Anläggningen överlagras A18.	1
18	Stolphål	-	-	0,07	Skalformad	Gråbrun lera	Ökänd utbredning i plan. Anläggningen överlagrades av A16 och A17.	1
19	Kulturlager	12	9-12	0,30	-	L1: Mörkbrun lera L2: Gråsvart lera	L1: 0,15 m tjockt. Inslag av bränd lera och skärvsten. L2: 0,15 m tjockt Inslag av bränd lera, skärvsten och kolstänk.	1

Bilaga 3. Provruta

Ruta	Lager	M ²	Tjocklek	Beskrivning	Schakt
1	2	1	0,30	Övre lagret: Mörkbrun lera med inslag av bränd lera och skärersten. Cirka 0,15 m tjockt Undre lagret: Gråsvart lera med inslag av bränd lera, skärersten och kolstänk. Cirka 0,15 meter tjockt.	1